

Lumea într-o replică

ȘTEFAN IUREȘ

„În locul dumneavoastră, domnule conte, eu zău că n-aș crede nici un cuvânt din tot ce vă spunem“

Beaumarchais, „Nunta lui Figaro“

La Paris se află un bulevard Beaumarchais, iar pe vechea, animata arteră cu acest nume poate fi admirată statuia închinată părintelui literar al lui Figaro. Bărbat în floarea vârstei, nu foarte zvelt, dar care fși poartă cu personalizată eleganță travestiurile marmorei — cele două perechi de bucle orizontale ale perucii, „dantela“ debordând minceile julecii, ciorapii „de mătase“ bine întinși pe gambe, pantofii încetărâmași, în fine, oblice barînd coapsa stîngă, o floretă de salon. Domnul Pierre Augustin Caron este, și în proiecția-i statuară, mîndru de drumul parcurs în societate de către fiul unui simplu ceasornicar. Un zîmbet fin arcuiește buzele gata să articuleze cine știe ce *mot d'esprit*. Nu îmi este clar dacă monumentul e orientat cu fața către piața Bastiliei, însă acest detaliu topografic nu prezintă nici o importanță: personajul glorificat aici contemplă oricum contururile fostei fortărețe. Dacă istoria ar fi fost mai consecventă cu propriile ei concluzii, soclul statuii lui Beaumarchais ar fi fost tăiat din blocurile de piatră ale tenniței demolate la 1789.

Redusă la liniile sârce ale unui pretext dramatic, *Nunta lui Figaro* se poate rezuma în vreo cincizeci de cuvinte: istețimea lui Figaro, căreia contele de Almaviva îi datorează finalizarea matrimonială a poveștii de iubire din Sevilla, are de luptat apoi, la castelul Aguas Frescas, cu apetiturile adulterino ale aceluiași Almaviva, de astă dată „vinată“ fiind Suzanne, prima cameristă a contesei și logodnica fostului bărbier devenit valet și intentend; istețimea, stimulată de primejdie, învinge, iarăși, așa încît frivolul aristocrat e pus cu botul pe labe. Dar încercați să povestiți, cu fidelitate de scribe, suita de întâmplări, de tertipuri, de planuri și contraplanuri, toate lașurile pitite cu grijă în această uriașă pădure de tentații, toate acele curse de care croii nu scapă decît pentru a pica, mai bine, într-o capcană pregătită alături! Vă veți da bătăuși; veți admite, rîzînd, că hăiatul sortit să ajungă comediograf s-a învîrtit cu folos prin atelierul tatălui său, ceasornicarul, fiindcă nenumăratele roțițe dințate ale acestui *imbroglio* se îmbină, se împing, se sfîrnesc și se rețin cu precizia

unică pretinsă drăcoveniilor mecanice de măsurat timpul; iar în cele din urmă, punînd capacul la loc, vreau să zic că uitînd de minuțioasa mașinărie dinăuntru, vă veți mulțumi cu cercetarea curentă a ceea ce se indică pe cadran: ultimii doi timpi dinaintea revoluției.

Fără doar și poate, pe cînd lucra la acest vesel ornic, lui Beaumarchais încă nu-i trecea prin minte că arcul principal — indignarea — e alcătuit dintr-un „metal“ excelent, ale cărui virtuți, apreciate cîțiva ani mai tîrziu, aveau să asigure și funcționarea dispozitivului italianesc de descăpătinare, propus de milosul doctor Guillotin, membru al Constituantei. Beaumarchais observa pur și simplu că, presat de evoluția moravurilor, nobilimea înțelegea să lase puțin leșt — bunăoară abandonarea voluntară a așazisului drept senioral al primei nopți — fără ea, în fapt, liberalizările „individuale“ să atingă fondul privilegiilor de clasă. Necum să stingă anacronismul strident al existenței castelurilor parazitare. După veacuri de despotism nedisimulat, nețărîmîrit, aristocrația trebuia să facă efortul, mare, pentru ea, de a reduce cu cîte o parcelă împărștia bunului-plac; iat-o pusă în situația să consimtă, de ochii lumii, că un cărbunar e rege la el acasă, că un pat nupțial nu are nimic din mîna de dat vamă, că amorul nu stă sub jurisdicția latifundiilor. Însă concesiunea făcută cu jumătate de gură, și a cărei generozitate princiară trebuie sărbătorită cu osanale rimate, e contrazisă, ici-colo, de poște ancestrale. Scoaterea lupului din coșoacul de saie dictează caracterul comic al revoltei lui Figaro, dar faptul că lupul rămîne să prezideze în continuare ospetele, nunțile și judecățile stînei, așa „pocăit“ cum se pretinde, nu lasă nici o îndoielă asupra sentimentelor nutrite de către cei ce, de astă dată, „i-au scăpat“: pentru Almaviva, morala se cuvea a fi mai contendentă. Deocamdată el a obținut o nemeritată amîinare.

La două sute de ani de la nașterea lui Figaro, cheltuiala de vervă, inteligență și inventivitate pentru obținerea recunoașterii unui drept atît de elementar ar trebui să ne pară excesivă. Nu e. Materia explozivă

Îngrămădită în spiritul lui Figaro dorselește o valabilitate neexpirată pentru arvanțele gândirii critice și polemice, într-o lume încă bolnavă de inechitate. Monologul din actul al cincilea, marele bombardament asupra privilegiilor, răvășește o arie tematică uriașă: drept-justiție, învățămînt-piața muncii, dramaturgie-teatru, diplomație-ingerințe din afară, presă-cenzură, structuri sociale-opinii economice, industria divertismentului-oficializarea fraudei. Reçzîsim aici, firește, zigzagul biografic al protagonistului, om care spune despre sine, cu picarescă satisfacție, „am văzut tot, am făcut de toate, am trecut prin toate”. Dar, la o a doua vedere, apare spiritul investigației sistematice, la locul lui pentru gândirea unui contemporan al Enciclopediei. Sentințele despre strîmbătatea lumii feudale nu ar fi sunat prea convingător, probabil, dacă ar fi fost rostite de un paria, politicește orb și, în cîmpul inițiativei, paralytic. Avem însă de-a face cu Beaumarchais-Figaro, un self-mademan de maximă mobilitate, oricînd dispus să-și convertească experiențele trecute într-o întreprindere — aventură nouă, apt să învețe orice, de la oricine, fiindu-i cu geniul oportunității, vrăjitor al contaotelor umane, pion care a dedus, studiînd jocul social din lăuntrul acestuia, dreptul pionilor de a se transforma în regine... Cînd supune judecării societatea negatoare a acestui drept, el are conștiința meritului într-atît de dezvoltată, încît, față-n față cu infumuratul adversar care, pentru a-și doborîi noblețea, avcrea, rangul și funcțiile nu și-a dat decît osteneala de a veni pe lume, el, Figaro, izbucnește: „Încolo ești un om ca toți ceilalți; pe cînd eu, zău așa! pierdut în mulțimea anonimă, a trebuit, ca să trăiesc numai, să desfășor mai multă știință și mai multă iscusință decît a fost nevoie, timp de o sută de ani, pentru a governa întreaga Spanie; și vrei să te măsoari cu mine?” Cuvinte, ton, construcție sintactică, totul respiră nestrămutată încredere în victorie, care e un sentiment încorporat „clasei în atac”, deși autorul ullimei sintagme a fost poetul altei revoluții. Superioritatea științei și a iscusinței personale asupra titlului moștenit prin succesiuni degenerescente conferă lui Figaro (chimist, spițer, chirurg, veterinar, economist, literat, ziarist, compozitor etc., etc.) statura unui Gulliver deocamdată culcat pe o targă cu roțile, dar în orice moment capabil să rupă păienjeniișul în care-l ține armata de liliputani Almagiva, stăpîni loviți de un nanism istoric.

Și, totuși! Ora deciziei se amîină mereu: ameiitorul imbroglîo își tot multiplică itele, pînă la impresia că floriturile comediei devin scop în sine; admirăm ascuțimea minții tinărului intendent de castel, simpatizăm cu agilitatea sa de scamator al soluțiilor, ne lășăm eucerii de ușurință cu care plîmbă — cînd pe creștet și cînd pe călcîi, ba și pe genunchi, umeri, solduri, ceafă sau nas — toată greutatea intrigii, cu un Pele devenit una cu mîngea lui; în cele din urmă, fără a putea

vorbi despre oboșenă, încercăm anumite îndoieli — nu cumva jocul este împins prea departe? Domnul conte este bătut pe terenul său, cu mijloacele care-i sînt lui favorite, întrucît se exercenază de numeroase veacuri, adică piruete, fundări, eschive, un *assaut* mai elegant decît altul, Conteles primește (strîmbindu-se) lecție după lecție de la acest subaltern care și-a găsit pînă și părinții din pură întîmplare, după ce, fără de știre (caricatură oedipiană ? !), își scosese tatăl, pe Bartholo, din competiție și fusese invitat să devină soțul Marcelinei, care-i este mamă.

Comedia lui Beaumarchais capătă, astfel, un caracter demonsttrativ: s-a sfîrșit cu izbînzile împlîtoșaiilor, vine vremea celor sprinteni, păzea! Dar avertismentul șoptit cu eleganță în salonul castelului, și nu urlat dincolo de porțile acestui castel, încheiat cu niște cuplete de vodevil, nu pe cadențele Carmagnolei, subliniat cu plecăciuni ușoare, nu cu piște care spară capul, era un avertisment sortit să fie neglijat.

Mai ales că Figaro, tot potrivindu-și mesajele pe codul lumii crepusculare în care se mișca, se pretindea gentilom. Adevăratele lui rude literare, Scapin, Sganarelle, Scaramouche, erau mulțumite dacă, printr-o fentă de ultima clipă, reușeau să evite o bastonadă. Valeții aceia din spița arleciniilor trăiseră însă într-un veac mai respectuos cu scara celor puternici. Erau și mai puțin subtili: ei vroiau să fie crezuți și cînd li se întîmpla să spună adevărul, și cînd îndrugau minciuni, adică adesea. Dezbărat de această onorabilă naivitate, Figaro se arată detașat de verbul său, deși își definește natura artistică tocmai prin intermediul verbului. Cam în felul în care minutorii apar cu păpușile în mîini, la rampă, odată spectacolul încheiat. În disprețul „omului de încredere” pentru stăpînul său profitor se amestecă și un pic de milă; și mai acordă deci o șansă, venind foarte aproape de obrazul lui Almagiva și privindu-l în ochi: stăpîne, sîntem doi dușmani, nu te lua după forme, interesul tău ar fi să-mi răstălmăcești spuscele! Or, Almagiva nu-l crede, tocmai acum, cînsit. Va avea de tras consecințele. Desigur, cînd o să înceapă furtuna, nodul strîns al contradicțiilor va trebui tăiat cu instrumente mai redutabile decît un „simplu” brici. Situația va fi totuși atît de încrecat dramatică, încît inteligența scăpărătoare a fostului valet, spițer, pamfletar, economist etc., etc. ar fi deosebit de binevenită. Răsplata ar putea fi, de ce nu, recunoașterea oficială a altădată rîvnitului titlu de gentilom. Pios și caraghios deziderat! Cetățeanul Almagiva se agită perfect inutil, deoarece cetățeanul Figaro este ocupat, ocupat pînă peste cap, *tenir les ficelles* este o treabă complicată într-o revoluție, așa că unele fire se rup, nu-i nimic, pînă se descurecă ele cumva vom pleca puțin în exil, iar la întoarcere vom fi cam bătrîni, cam osteniți — și vom muri, deocamdată uitați, însă tari pe dreptul nostru la o statuie pe un bulevard circular.